

ZAPISI
NOTE
NOTES

Paul Freedman

ARABESKE SREDNJEVEŠKE DOMIŠLIJE.
GEORGES DUBY IN SREDNJEVEŠKO KMETSTVO

Dela Georges Dubya o kmetih srednjega veka so zbrana v treh knjigah iz njegovega zgodnejšega obdobja: v disertaciji o makoneški družbi *La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise* (Duby, 1953),¹ v njegovi znameniti sintezi zgodovine podeželja *L'économie rurale et la vie des campagnes dans l'occident médiéval* (Duby, 1962) ter študiji o nastanku in razvoju srednjeveške ekonomije *Guerrriers et paysans: Essai sur la première croissance économique de l'Europe* (Duby, 1973a). Kar spodbuja družbene in ekonomske premike v vseh Dubyjevih delih, so spremembe v uresničevanju vojaške in politične oblasti. V knjigi *Mâconnais* je osrednji dramatični dogodek zlom obstoječih političnih in pravnih entitet v desetem in enajstem stoletju. Vzpostavitev nove vojaške elite in njena reorganizacija družbe poteka v lokalnih geografskih in kmetijskih razmerah, v svetu, ki sloni na produktivnosti kmečkega dela. Širšo geografsko zasnovano pa ima *L'économie rurale*, ki se med vsemi Dubyjevim deli najbolj osredotoči na strukturo kmečkega življenja. Nekaj posebnega je tudi zaradi velike pozornosti, namenjene srednjemu veku. Vendar je *L'économie rurale* še vedno temeljno delo iz zgodovine srednjeveškega kmetstva in ima veliko uporabno vrednost zaradi zbirke prevedenih spisov, ki osvetljujejo razdelitev, upravljanje in izkoriščanje zemlje ter oblikovanje vaških skupnosti. Čeprav bi nas podnaslov knjige *Guerrriers et paysans* lahko napeljal k temu, da delo pokriva približno enako tematsko področje kakor *L'économie rurale*, obravnava izključno obdobje, ki je Dubyja prevzelo, to je enajsto in dvanajsto stoletje. Duby se v *Guerrriers et paysans* ukvarja bolj z vitezi, ki so dejavno vplivali na gospodarske spremembe, kakor pa s kmeti, katerih delo je bilo seveda nujno potrebno, a je njihova navzočnost bolj pasivna in instrumentalna kakor v Dubyjevih prejšnjih delih.

Vplivna študija o makoneški družbi (*Mâconnais*) je še vedno edino Dubyjevo pomembnejše delo, ki ni bilo prevedeno v angleščino. Angleški prevod *L'économie rurale* je bil izdan 1968 (Duby, 1968), *Guerrriers et paysans* pa so izšli v angleščini, s francoskim naslovom in podnaslovom v obratnem vrstnem redu, samo leto dni po prvotni objavi (Duby, 1974). To, da Dubyja sprva niso prevajali, potem pa po šestletni vrzeli poskrbeli za takojšnji prevod novoizdane knjige, kaže na rast njegove slave v angleško govorečem svetu. Po letu 1974 so bila

njegova naslednja dela kaj kmalu predstavljena mednarodni publiki.

Poleg nekaterih člankov (nekaj jih je zbranih v publikaciji *Hommes at structures du moyen âge*, objavljeni 1973)² (Duby, 1973b) zgoraj naštetih tri knjige kažejo Dubyjevo razumevanje kmetstva. V knjigi *Les trois ordres* (Duby, 1978; 1980b) pripada kmetom še vedno pomembno mesto, saj podpirajo viteško in klerikalno družbo, a Dubyjev "imaginarij fevdalizma" (podnaslov dela) se zelo ukvarja s to mogočno skupino, katere zatiranje je bilo navzven prikrito z uporabo retorike enotne skupnosti. Podoba treh redov je izražala ideologijo podrejanja, predstavna "domišljija" je prinesla poglavje o zgodovini srednjeveškega pogleda na svet, ne pa o ekonomiji tega obdobja.

Ko se je Duby začel bolj ukvarjati z mentalnimi konstrukti, je njegovo zanimanje za materialne razmere ruralne družbe ugasnilo. S tem ne trdimo, da je bil probrat k *mentalitiés* nenaden. Duby sam ugotavlja, da ga je srednjeveška podoba družbe očarala že v letu 1955, ko je nanj vplival Lucien Febvre in ko je sodeloval z Robertom Mandroujem pri pripravi knjige *Histoire de la civilisation française*, izdani 1985 (Duby, 1991, 115-118; 1994, 69-71). Posebno po letu 1970 so Dubyja mentalni konstrukti in reprezentacije srednjeveške družbe, predvsem zakoni, obredi in samopodoba aristokracije, povsem prevzeli (Evergates, 1997).³

Dubyjeva zgoščena, a privlačna strokovna avtobiografija *L'histoire continue* prinaša na naslovni strani seznam avtorjevih temeljnih del (Duby, 1991). Čeprav ni jasno, ali je seznam narejen po njegovi lastni izbiri, preseneča, da med osemnajstimi naslovi ni omenjena niti *Mâconnais* niti *L'économie rurale*, kar je še toliko bolj presenetljivo glede na vidno mesto, ki ju imata deli v Dubyjevem obujanju spominov na čas začetnega raziskovanja podeželja in njegovega prebivalstva. Leta 1991 je na svoje raziskovanje clunyske in makoneške družbe, s katerim se je ukvarjal po drugi svetovni vojni, gledal z nekakšno nostalgijo, saj ni šlo le za kronološko opredeljevanje do mladostnega dela, marveč za ocenjevanje s časovnim odmikom. Občudoval je svoje potrpežljivo zbiranje nešteti listov papirja, na katerih so bila skrbno zabeležena opazovanja, in se spraševal o

2 Posebno prej objavljeni članki, naslovljeni "Géographie ou chronologie du servage? Notes sur les 'servi' en Forez et en Mâconnais du Xe au XIIe siècle", "Le problème des techniques agricoles", "Recherches récentes sur la vie rurale en Provence au XIVe siècle", "La seigneurie et l'économie paysanne. Alpes du Sud, 1338". Od teh je bil zadnji preveden v angleščino (Duby, 1980a, 186-215). Ponoven pregled ugotovitev je v Beaucage, 1997.

3 V intervjuju z Antoinijem Casanovo 1970 je Duby predstavil svojo "problématique personnelle" kot željo, da se odmakne od analize družbe na podlagi njene ekonomske strukture in pride do razumevanja tega, kako družba predstavlja samo sebe (Casanova, 1970; 1997).

1 Repr. Duby, 1971 in Duby, 1988.

svojih sposobnostih, da iz skopih podatkov ustvari koherentno celoto, ki bo odsev družbe in njenega razvoja. Potrpljenje in še bolj smelo pojmovanje sta mu prinesli slavo, čeprav z ljubeznivo vzvišeno skromnostjo graja objavljeno disertacijo, ker prisiljeno zoži obravnavo na laike ter ne upošteva družinske strukture in nekomercialnih vidikov ekonomske organizacije (Duby, 1991, 54, 89-90; 1994, 30, 53-55).

Smelost, širina in eleganca so odlike raziskovanja ruralne družbe Georgesa Dubyja in pravzaprav celotnega njegovega dela. Ob upoštevanju teh kvalitete pa zlahka spregledamo, kako eksaktna je bila analiza podatkov, na katerih temelji njegovo raziskovanje srednjeveškega podeželja. Duby je študiral geografijo in v svojih spominih opisuje, koliko sta njegova izobrazba in vzornik Marc Bloch vplivala na njegove prve dosežke (Duby, 1991, 9-23; 1994, 1-10).⁴ Disertacija o mako-neški družbi je postala vzorec za nastanek cele vrste francoskih akademskih območnih monografij, ki poudarjajo medsebojni vpliv človeških dejavnikov ter celote naravnih in celo geoloških danosti. Dejavnost človeka je bila postavljena v točno določen kontekst pokrajine, rastlinstva, zemlje in podnebja, upoštevajoč značilnosti usmeritve, ki sta jo prva uvedla Marc Bloch in publikacija *Annales*.⁵ V Blochovem pojmovanju fevdalne družbe se je Duby osredotočil na kronološke preobrate, posebno pa na precej hitri razkol javne oblasti in ponovni vznik aristokratske moči ob naslonitvi na vojaško lojalnost ob podpori gospodstva. Duby je pripisoval manjši pomen vikingškim in drugim poznim karolinškim vpadom, kajti krizo starega reda je razumel kot počasno notranjo dezintegracijo. Združil je Blochovi fevdalni obdobji (prvo neurejeno, drugo urejeno) in najpomembnejše, v političnem prevratu enajstega in zgodnjega dvanajstega stoletja je videl temelj gospodarske rasti in dolgoročnega prestrukturiranja družbe.⁶ Z novim vojaškim plemstvom in organizacijo, ki so jo uvedli na podeželju, se je produktivnost preusmerila v širitev kmetijskega zemljišča, pa tudi energija kmetov se je porabljalna za poganjanje stroja gospodarske širitve (Duby, 1953, 173-213, 235-262, 415-465). Od dramatičnega povečanja produktivnosti so nazadnje imeli korist zemljiški gospodje (Duby, 1954a).⁷ Čeprav je napredek

morda tudi posledica tega, da so kmetje dobili omejene privilegije, je dvig evropskega srednjeveškega gospodarstva prej rezultat nasilja kakor svobode; je posledica zmožnosti vojaške elite, da nadzoruje in zatira kmete.⁸ Plemstvo ni bilo v breme srednjeveškemu gospodarstvu, ravno narobe, v njem lahko vidimo izvirno gonilno silo.

Duby je v nasprotju z optimističnim pogledom, da je večja produktivnost posledica zagotavljanja osebne svobode in ekonomske spodbude (Lyon, 1957), pokazal na bolj neusmiljene in neposredne načine ustvarjanja dobička z delom drugih ljudi. Drugače od suženjskih posesti pozne antike so bile srednjeveške enote izkoriščanja zemlje združene s pomočjo plemstva, ki je prejemale dohodke bolj zaradi oblasti (prispevkov, davkov) kakor lastništva zemlje kot takega (izkoriščanja delovne sile, proizvodov): *seigneurie banale* kot nasprotje *seigneurie foncière*. V temelju politična in vojaška moč je omogočala plemstvu, da si podredi poljedelce brez ozira na njihov formalni pravni status ali obliko posestništva. Ta razvoj se po Dubyjevem mnenju začel v zgodnjem enajstem stoletju (kar se ujema z Lamarignierovim opisom politične dezintegracije), se razrašča globoko v dvanajsto stoletje, dokler se na novo vstala monarhija ne obnovi na podlagi drugačnega zemljiškokogospodarskega reda.

Temu modelu, ki ima korenine v Mâconnais, sledijo z večjimi in manjšimi odmiki velike francoske razprave o bivši zahodnofrankovski zemlji od Katalonije do Berryja. Kronologija in pomen fevdalnega izkoriščanja bosta na novo oblikovana in posplošena v Dubyjevem delu *L'économie rurale* (Duby, 1962, 2, 446-491; 1968, 220-259) in posebno *Guerriers at paysans* (Duby, 1973a, 205-260; 1974, 181-232).

* * *

V tej knjigi in tudi drugje je že bila prikazana pomembnost Dubyjeve teze za razumevanje srednjeveške družbe, razvoj rodovnika, nadaljevanje aristokracije in kontroverznosti o tako rekoč nenadnem vstopu v leto 1000. Kar se tiče kmetstva, so po mojem mnenju nekateri vidiki njegove usmeritve vredni, da jih posebej omenimo. 1) Dubyjevo zanikanje ekonomskega determinizma. Medtem ko je za nas *Annales* revija, nastala kot protiodziv na zgodnejše zgodovino-pisje, ki se je zanimalo zgolj za politične dogodke, je bil Duby v štiridesetih in petdesetih letih devetnajstega stoletja bolj zagret, da ugovarja njenemu omejevanju na ekonomsko zgodovino kakor ukvarjanju s sodnimi intrigami, ministri in diplomacijo, ki je bilo v zatonu še pred začetkom

4 Glej tudi Dubyjevo oceno o vplivu njegove geografske izobrazbe in revije *Annales* v njegovem pogovoru s filozofom Guyem Lardreaujem (Duby, Lardreau, 1980, 95-97).

5 Duby pripisuje zaslugi, da je začel preučevati neko območje, svojemu svetovalcu pri disertaciji Charlesu - Edmondu Perrinu (Perrin je svoje raziskovanje zemljiškokogospodarskega režima osnoval na virih iz Lorraine), ne pa posnemati Blochevo preučevanje institucij in njihovo primerjavo v širokem geografskem okviru (Duby, 1991, 32-33).

6 Opomba R. I. Moora v njegovi oceni angleškega prevoda treh Dubyjevih knjig (Moore, 1984).

7 Kratka izjava o Dubyjevem pojmovanju agrarne revolucije pri dohodku od pridelka in delovne produktivnosti.

8 Duby obravnava razloge, ki so jih podali kmetom, da so spodbudili poseko zemljišč (Duby, 1973a, 225-236; 1974, 199-210), toda ugotavlja, da je to ponudilo nič več kakor "začasno sprostitev" aristokratskega ekonomskega prijema.

njegove kariere (Duby, 1991, 9-16; 1994, 1-6). Duby je poskušal obrniti postavko, da družba sledi ekonomskemu redu. Pri tem je poudaril pomen socialnih dejavnikov, kakršna sta nasledstvo in vazalstvo, ki so ju uvedle plemiške družine, da bi ohranile svoje rodovne vezi in se prilagodile militarizirani družbi plemstva. Oblast zemljiškega gospostva, *seigneurie banale*, je torej ustvarila možnosti za gospodarski razmah in ni iz njega izvirala ali ga ovirala.

2) Dubyjevo nezanimanje za trgovino na dolge razdalje je posledica preusmeritve njegovega zgodovinskega raziskovanja stran od ekonomske vzročnosti. V nasprotju s Pirennovim trditvijo, da so bila mesta in njihova trgovina gonilna sila za gospodarski napredek, je Duby trdil, da je bilo vse odvisno od izkoriščanja kmečkega dela, brez katerega ne bi bili možni ne gradovi ne junaštvo vitezov in tudi dosežki Benetk in Flandrije ne (Moore, 1984). Tudi za Marca Blocha je bila srednjeveška družba postavljena na agrarne temelje, a v Dubyjevi razlagi je to izraženo še bolj eksplicitno. Čeprav obravnava vprašanje ponovnega razmaha trgovine v makoneški družbi, poudari, da so mesta in trgovina nastali zaradi kroženja denarja na podeželju, zato so proizvod agrarne družbe in niso v nasprotju z njo (Duby, 1953, 263-286; 1962, 1, 220-274; 1968, 126-165). Eden pomembnejših Dubyjevih prispevkov k obravnavi kmetstva je njegova ugotovitev, da je bogastvo Evrope osnovano na kmečki produktivnosti in da je le na tej podlagi mogoče zagotoviti blaginjo mest in uspeh trgovine. Srednjeveško družbo je potemtakem treba razumeti v zvezi s proizvodnim načinom, ki temelji na izkoriščanju kmetov.

Uporaba izraza proizvodni način nas pripelje do Dubyjevega ambivalentnega marksizma (3). Leta 1991 je Duby priznal, da je imel marksizem nanj močan vpliv, toda (rahlo vulgarnemu) vprašanju, ki je mučilo poslušalce njegovih predavanj v državah, kakršne so Iran, Venezuela in Kitajska, ali se ima za marksista ali ne, se je izognil (Duby, 1991, 102-108; 1994, 62-65). Pred tem, to je v letih 1978/79, je v odgovoru na isto vprašanje izrazil svoje občudovanje marksizma kot izjemno učinkovitega analitičnega orodja, zavrnil pa je povezovanje marksizma z neko politično lojalnostjo ali nedotakljivo dogmo (Duby, Landreau, 1980, 118).

Duby se je izognil marksistični ortodoksosti, ko je zanemaril ekonomske dejavnike in postavil v ospredje socialne spremembe, ki se navezujejo na politične dogodke ali so vsaj umeščene v politični kontekst (na primer šibkost zgodnjih kapetinskih kraljev). Gotovo pa je Duby s tem, da je na gospodarski napredek gledal kot na zamenjavo primitivnega proizvodnega sistema izkoriščanja (suženjstva) z drugim, učinkovitejšim (fevdalizmom), poudaril historični materializem in spremembo socialnoekonomskega urejanja; slednje precej dolguje ne samo Marxu, marveč tudi Althusserju, ko povezuje mentalne strukture s socialnim zatiranjem in

presežnim delom. Kakor je opozoril že George Beech, ko je primerjal *L'économie rurale* in *Guerriers at paysans*, je v *Guerriers at paysans* poudarek na vlogi, ki jo ima aristokratski mentalni pogled na vzročnost gospodarskega razvoja, tako velik, da je bil celo Beech presenečen in osupel nad to formulacijo aristokratske nasilne dominacije (Beech, 1977). To dejstvo potrjuje tudi izjava Georgesa Dubyja iz 1983, da se je njegovo poznavanje in spoštovanje marksistične misli poglobilo po objavi *L'économie rurale* in da njegova raba terminov fevdalizem in fevdalna družba v *Guerriers at paysans* in *Les trois ordres* pojasnjuje njegovo stališče do marksizma.⁹

Poudarek na učinkovitosti izkoriščanja pa ni le značilnost *Guerriers at paysans*, čeprav Duby sam pravi, da je prav v "arhitekturi" tega dela vpliv marksističnih konceptov razreda in proizvodnje najbolj zaznaven (Duby, 1991, 106; 1994, 64). Že v disertaciji o Mâconnais in še bolj celovito v *L'économie rurale* je preurejanje ruralne družbe z zemljiškimi gospodi prikazano kakor sila, ki je mnogo pomembnejša od konca invazije, tehnoloških ali podnebnih sprememb za preobrazbo nizke produktivnosti karolinškega obdobja v demografski in ekonomski dinamizem razvitega srednjega veka (Duby, 1952, 173-213; 1962, 2, 415-461; 1968, 197-231).

4) Tlačanstvo. Duby je avtor zelo kratkega, a opaznega članka o pomenu kronologije, pa tudi geografije za razumevanje širitve srednjeveškega tlačanstva (Duby, 1954b; 1973b, 83-86). V svoji disertaciji je obravnaval razlike v osebnem statusu in odkril, da je postajalo ločevanje med svobodnimi in nesvobodnimi kmeti nemogoče, ker so bili kmetje potisnjeni v nediferencirano odvisnost od zemljiških gospodov. Do 1100 je služnost izgubila pomen (Duby, 1953, 110-117, 128-131, 201-213). Duby je opazil, da je ponovno vzniknila v makoneški družbi trinajstega stoletja, toda do takrat, ko je napisal *L'économie rurale*, je spoznal, da sta imela služnost in pravni status med propadom starega reda v enajstem stoletju in med vzponom *seigneurie banale* le še obrobni pomen (Duby, 1953, 444-461). Da je Duby prenehal raziskovati služnost, je povezano s tem, da ni kazal prevelikega zanimanja za pravo; da je dvomil o uporabnosti prava pri razumevanju dejanskih socialnih razmer, ki jih pravna besedila umetno opisujejo. Ta usmeritev je v nasprotju s stalnim zanimanjem Marca Blocha za zapletenost nesvobodnega pravnega statusa glede na srednjeveško družbeno stvarnost (Bonnassie, 1990; 1991).¹⁰ Razlikuje se tudi od pravnega prijema Charlesa Edmonda Perrina, Dubyjevega svetovalca pri disertaciji, ki je svojo presojo gosposke oblasti zasnoval

9 Intervju s Harbanom Maukhiaom z Univerze Jawaharlala Nehruja, natisnjen v *Études rurales*, 145-146 (1997), 85-89, posebno str. 86.

10 Kot Bonnassie pripomni na začetku svojega eseja: "problem služnosti je mučil Marca Blocha" (Bonnassie, 1990). Veliko Blochovih člankov o tem vprašanju je v Bloch, 1975.

na listinah o obveznostih najemniških kmetov, povezanih z njihovim statusom.

Duby je občudoval Perrinovo (ali Blochovo) zanimanje za razvoj nesvobodnih pravnih razmerij, vendar mu ni sledil (Duby, 1991, 20-22; 1994, 7-9). Za Dubyja je termin *seigneurie banale* pomenil podreditev kmetov ne glede na njihov formalni status (Duby, 1953, 201-213; 1962, 2, 401-414; 1968, 186-196). Posledice zatona suženjstva, desetletja javnega prava in institucij ter dvig aristokratske moči, vse to je zbrisalo razlike med svobodnim in suženjskim. Samo vojaški razred je bil resnično svoboden in celotno kmečko prebivalstvo je omogočalo njegovo preživetje, zato je bilo objekt njegovega ukaza.

Poudarek na izkoriščanju in hkratno zmanjševanje pomena statusa ni Dubyjevo odmik od idej Marca Blocha, ampak odmik od usmeritve Pierra Bonnassieja, kar je še toliko bolj presenetljivo, saj Bonnassieja in Dubyja povezuje poudarjanje kronologije socialne zgodovine (časovne usklajenosti "fevdalne revolucije") in pojmovanje zemljiškosposkega režima kot proizvodnega načina in načina za izkoriščanje kmeta. Bonnassie je skušal upodobiti nastop zemljiškega gospodarstva še bolj dramatično in kronološko zgoščeno kakor Duby (Bonnassie, 1985; 1992; 1991, 1-59, 288-313). Konec antičnega suženjstva in vzpostavitev tlačanstva sta v Bonnassiejevi predstavitvi še bolj ključna elementa družbenih sprememb kakor za Dubyja.¹¹ Hkrati pa oba, Bonnassie in Duby, poudarjata vitalno vlogo kmečkega dela, ki je bilo gonilna sila za uspeh srednjeveškega gospodarstva. Bonnassie umesti okno v svobodo, kratek čas alodialnih kmečkih lastninskih pravic, v časovni razmik med suženjstvom in tlačanstvom. Bolj kakor Duby je prevzet nad kmečkim prizadevanjem in bojem za avtonomijo, čeprav je bil izid neuspešen, in vidi potlačanje kmetov kot nujno za utrditev podrejenosti kmetstva (Bonnassie, 1992; 1975-1976, 1, 205-256, 298-319; 2, 575-610, 809-829).

To nas pripelje do skromnega Dubyjevega zanimanja za glas kmetov in njihovo delovanje (5). Gre namreč za zanimanje ozkega kroga zgodovinarjev tako v Evropi kot v Združenih državah, ki so pri preučevanju podrejenih skupin v srednjem veku (posebno žensk) poskušali poudariti njihov glas in samozavedanje.¹² Po Dubyjevem mnenju imajo kmetje resda neko avtonomijo zaradi

lastništva nad zemljo in koristi zaradi omejene učinkovitosti hlapčevske administracije, vendar nimajo nobene vloge pri upiranju ali izdelavi alternativ k dominantnim mentalnim strukturam (kakršni so trije redi), ki opravičujejo njihovo izkoriščanje. Konec sedemdesetih let je Duby spoznal, da zgodovinarji vidijo srednjeveške kmete samo skozi oči nadrejenih. Skoraj do konca srednjega veka nam navadni ljudje ne spregovorijo oziroma, drugače povedano, je bilo vse, kar so izrekli, popačeno (Duby, Lardreau, 1980, 70).

Vzpon *seigneurie banale* - temeljne moči aristokratov za vladanje in obdavčenje podložnikov - ima prevladujoč položaj v Dubyjevih študijah srednjeveškega podeželja in tudi v njegovih poznejših delih o imaginariju fevdalizma. Najsi jo je uporabljalo plemstvo ali kralji, zemljiško gospodarstvo je bilo tista "glavna gonilna sila notranje rasti evropskega gospodarstva".¹³ Ker je pojem *seigneurie banale* postal za Dubyja bistven pri pojasnjevanju zgodovinskih sprememb, je bil pomen neodvisnosti kmetov po letu 1000 in njihova zgodovinska vloga samo še objekt aristokratskega izkoriščanja (Feller, 1997).¹⁴

Poudarek na plemstvu in *seigneurie banale* sta vplivna paradigma za srednjeveške zgodovinarje zadnje polovice stoletja. Osredotočenje na oblast in kulturo zemljiške gospode v zgodovinopisju kmetstva je prikrilo, da so plemiči osnovali premoženje na kmetstvu (Carocci, 1997). Pozornost, namenjena vzponu plemstva, še ni bila dopolnjena z ustreznim zanimanjem za to, kako so lastne dohodke zbrali pri svojih podložnikih, torej za delovanje *seigneurie foncière*.

Če so raziskave v zadnjem času bolj poglobile naše vedenje o plemstvu - njihovih navadah, družinski strukturi in pogajanjih - kakor o kmetstvu, to ni krivda Georges Dubyja. Nova spoznanja v našem razumevanju predmetov, kakršni so genealogija, družinska zgodovina, pravna antropologija in kulturni kontekst obdaranja, so bila spodbuda za preučevanje aristokracije. Upadanje zanimanja za ruralno družbo v Franciji je mogoče samo posledica globokih sprememb zaradi izgi-

11 Druga usmeritev, ki obravnava vprašanje obstoja fevdalne revolucije in pri tem med drugim uporabi naravo srednjeveške služnosti, je usmeritev Dominiqua Barthélemyja (Barthélemy, 1992).

12 Sharon Farmer primerja pogled ameriških zgodovinarjev na srednjeveške ženske in Dubyjeve pesimistične ocene o ohranitvi ženskega glasu (Farmer, 1998). Ne bom trdil, da je Duby v tem pogledu povsem značilen predstavnik francoskih srednjeveških zgodovinarjev. V delu Emmanuela Le Royja Ladurieja je bilo predvsem pionirsko prizadevanje prisluhniti glasu kmetov in pastirjev (Le Roy Ladurie's, 1975).

13 "De fait, je serai pour ma part incliné à voir dans la seigneurie banale, qu'elle fût presque tout entière concentrée, comme en Angleterre, dans les mains royales, ou qu'elle se dispersât comme en France entre de nombreux seigneurs, le principal moteur de la croissance interne de l'économie européenne" (Duby, 1973a, 256-257).

14 Potrjuje, koliko se je Dubyjevo mnenje o ohranitvi kmečkih alodialnih posesti spremenilo od petdesetih do šestdesetih let, ko je začel poudarjati učinkovitost zemljiškosposkega nasilja in organizacije. Feller tudi opozori, da je ta preskok v Dubyjevi misli povod za najnovejše polemike o "dednosti" (to je, kako dramatične so v resnici bile družbene spremembe okrog leta 1000).

njanja tradicionalnih oblik življenja. Duby pripomni, da je k uspehu *L'économie rurale* pripomogla tudi tedanja nostalgična zazrtost v materialne nadrobnosti kmečkega obstoja v trenutku, ko so v začetku šestdesetih let izginile (Duby, 1991, 98; 1994, 59). Skoraj štiri desetletja pozneje spomin na francosko podeželje kot na živo pokrajino človeškega garanja ni povsem izginil, toda nove generacije, ki so drugačne kakor Parižan Duby, za kate-rega je bila ruralna družba kljub temu povsod pričujoča, zlahka prezrejo vse, kar je povezano s kmetijstvom, saj imajo zdaj stroji prosti čas in tlaka prednost pred ohranitvijo strokovnjakov za pokrajino. Ampak to mogoče zveni preveč pesimistično. Dela francoskih zgodovinarjev, nastala v zadnjih letih, še naprej izražajo (brez prisiljenega navora) intimno navezanost na pokrajino in človeško geografijo: na primer, študija gasconskih kmetov in njihovih hiš Benoita Cursenta ali knjiga o varovanih območjih in konfiguraciji vasi v Roussillonu Aymata Catafaua (Versente, 1998; Catafau, 1998).

Dubyjev način obravnave kmetstva je mogoče ponekod že presežen. Pesimistično oceno karolinškega kmetijstva, ki jo prinaša njegova *L'économie rurale*, je nadomestil bolj naklonjen opis ob nastanku *Guerriers et paysans* in v pred kratkim nastalih delih se nadaljuje pomikanje datuma prvega upada evropske populacije in kmetijskega napredka nazaj v preteklost. V tej kmetijski in demografski širitvi je domnevno ključna vloga orodja, poljske rotacijske tehnike ter tehnologije zdaj manjša (Comet, 1992; Arnoux, 1997). Večja verjetnost je, da danes zgodovinarji bolj kakor Duby v svojem času upoštevajo kmete kot tiste, ki imajo prostor za oblikovanje svojega življenja, in se izognejo vsaj nekaterim vidikom pečata zemljiškogospodarskega izkoriščanja. Kmečki razred je razumljen manj homogeno kakor v Dubyjevem pojmovanju. Zlasti angleški zgodovinarji se bolj nagibajo k poudarjanju stopnje privilegijev znotraj kmetstva, kakor da bi poudarjali absolutno nasprotje med zemljiškim gospodom in kmetom, ki bi zasenčilo vse druge razlike. Bolj primerjalna obravnava evropske ruralne zgodovine je zdaj dobro zastopana, saj sledi zgledu *L'économie rurale* z impresivnim geografskim obsegom in se ne osredotoča na Francijo, kakor napravi Duby v poznejših delih.

Ni na avtorju te kratke ocene, da bi sodil, kakšen vpliv imajo ali bodo imele Dubyjeve knjige o kmečki družbi. Rekel pa bi, da kljub močnemu širjenju del o srednjeveškemu kmetstvu in njihovih pravicah (Rösener, 1992; Fossier, 1988; Genicot, 1990) (kot nasprotje Dubyjevemu prizadevanju, da bi umestil kmeta v shemo zemljiškogospodarske dominacije) nič ne more nadomestiti Dubyja kot vodnika po življenju kmeta v srednjem veku. Zaradi razumljivosti, natančnosti in upoštevanja načinov, v katerih je kmečka delovna sila omogočila razcvet fevdalne Evrope, je Dubyjevo delo jasno nazkazalo obris srednjeveške pokrajine, pa tudi arabeske srednjeveške domišljije.

LITERATURA

Arnoux, M. (1997): Paysage avec cultures et animaux: variations autour du thème des pratiques agraires. *Études rurales*, 145-146. Pariz-Den Haag, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 133-145.

Barthélemy, D. (1992): Qu'est-ce que le servage, en France au XIe siècle?. *Revue historique*, 287. Pariz, Presses universitaires de France, 233-284.

Beaucage, B. (1997): Les Alpes du Sud en 1338: sur les traces de Georges Duby. *Études rurales*, 145-146. Pariz-Den Haag, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 113-132.

Beech, G. (1977): "The Early Growth of the European Economy" (review). *Speculum*, 52. Cambridge (MA), Mediaeval Academy of America, 138-139.

Bloch, M. (1975): Slavery and Serfdom in the Middle Ages; (Prevod: William R. Beer). Berkeley, University of California Press.

Bonnassie, P. (1975-1976): La Catalogue du milieu du Xe à la fin du XIe siècle: Croissance et mutations d'une société. 2 zv. Toulouse, Université de Toulouse-Le Mirail.

Bonnassie, P. (1985): Survie et extinction du régime esclavagiste dans l'Occident du haut moyen âge (IVe-IXe s.). *Cahiers de civilisation médiévale*, 28. Poitiers, Centre d'Etudes Supérieures de Civilisation Médiévale, 307-343.

Bonnassie, P. (1990): March Bloch, gistorien de la servitude: Reflections sur le concept de 'classe servile'. V: Marc Bloch aujourd'hui: histoire comparée et sciences sociales, Actes du Colloque Marc Bloch. Pariz, E. H. E. S. S., 363-387.

Bonnassie, P. (1991): From Slavery to Feudalism in South-Western Europe; (Prevod: Jean Birrell). Cambridge, Cambridge University Press.

Bonnassie, P. (1992): Les paysans du royaume franc au temps d'Hugues Capet et de Robert le Pieux (987-1031). V: Parisse, M., Barral i Altet, X. (eds.): Le roi de France et son royaume autour de l'an mil: Actes du Colloque Hugues Capet 987-1987. La France de l'an Mil. Pariz, Picard, 117-129.

Carocci, S. (1997): Signoria rurale e mutazione feudale. Una discussione. *Storica*, 8. Firenze, Donzelli, 49-91.

Casanova, A. (1970): Entretien. *La nouvelle critique*, 1970. Pariz.

Casanova, A. (1997): Entretien. *Études rurales*, 145-146. Pariz-Den Haag, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 62.

Catafau, A. (1998): Les celleres et le naissance du village en Roussillon (X^e-XVe siècles). Perpignan, Presses Universitaires de Perpignan.

Comet, G. (1992): Le paysan et son outil. Essai d'histoire technique des céréales (France, VIIIe-XVe siècle). Rim, École Française de Rome.

Cursente, B. (1998): Des maisons et des hommes: La

Gascogne médiévale (XIe-XVe siècle). Toulouse, Press Universitaires du Mirail.

Duby, G. (1953): La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise. Pariz, Armand Colin, 1953.

Duby, G. (1954a): La révolution agricole médiévale. Revue de géographie de Lyon, 29. Lyon, 361-366.

Duby, G. (1954b): Géographie ou chronologie du servage? Notes sur les 'servi' en Forez et en Mâconnais du Xe au XIIe siècle. V: Eventail de l'histoire vivante: hommage à Lucien Febvre, zv. 1. Pariz, Armand Colin, 147-149.

Duby, G. (1962): L'économie rurale et la vie des campagnes dans l'occident médiéval, 2 zvezka. Pariz, Aubier.

Duby, G. (1968): Rural Economy and Country Life in the Medieval West; (Prevod: Cynthia Postan). Columbia, Univ. of S. Carolina Press.

Duby, G. (1971): La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise. Pariz, S.E.V.P.E.N.

Duby, G. (1973a): Guerriers et paysans: Essai sur la première croissance économique de l'Europe. Pariz, Gallimard.

Duby, G. (1973b): Hommes et structures du moyen âge. Pariz-The Hague, Mouton.

Duby, G. (1974): The Early Growth of the European Economy: Warriors and Peasants from the Seventh to the Twelfth Century; (Prevod: Howard B. Clarke). Ithaca, Cornell University Press.

Duby, G. (1978): Les trois ordres ou l'imaginaire du féodalisme. Pariz, Gallimard.

Duby, G. (1980a): The Chivalrous Society; (Prevod: Cynthia Postan). Berkeley, University of California Press.

Duby, G. (1980b): The Three Orders: Feudal Society Imagined; (Prevod: Arthur Goldhammer). Chicago, University of Chicago Press.

Duby, G. (1988): La société aux XIe et XIIe siècles dans la région mâconnaise. Pariz, École des Hautes Études en Sciences Sociales.

Duby, G. (1991): L'histoire continue. Pariz, Odile Jacob.

Duby, G. (1994): History Continues. Chicago, University of Chicago Press.

Duby, G., Lardreau, G. (1980): Dialogues. Pariz, Flammarion.

Evergates, T. (1997): The Feudal Imaginary of Georges Duby. Journal of Medieval and Early Modern Studies, 27. Durham (NC), Duke University Press, 641-660.

Farmer, S. (1998): La voix des femmes. Une réception américaine. Clio: Histoire, femmes et sociétés, 8. Toulouse, Presses universitaires du Mirail, 155-166.

Feller, L. (1997): Statut de la terre et statut des personnes: l'alleu paysan dans l'historiographie depuis Georges Duby. Études rurales, 145-146. Pariz, 147-163.

Fossier, R. (1988): Peasant Life in the Medieval West. Oxford, Blackwell.

Genicot, L. (1990): Rural Communities in the Medieval West, Baltimore, Johns Hopkins Univ. Press.

Le Roy Ladurie's, E. (1975): Montaillou, village occitan de 1294 à 1324. Pariz.

Lyon, B. (1957): Medieval Real Estate Development and Freedom. American Historical Review, 63. Washington, American Historical Association, 49-61.

Moore, R. I. (1984): Duby's Eleventh Century. History, 69. London, Historical Association, 45-46.

Rösener, W. E. g. (1992): Peasants in the Middle Ages. Oxford, Blackwell.

Božo Jakovljević

NAŠA NADA

List za mladež. Samostalan prilog i kao dio časopisa tiskanih u Trstu od 1921-1928. g.

"Zveza slovenskih učiteljskih društev v Trstu" izdala je kao samostalan list za mladež na hrvatskom jeziku "Naša nada". Tijekom iste godine izlazi šest brojeva lista koji je trebao pomoći u nastavi čitanja jer su malobrojne hrvatske škole ostale bez čitanki na materinjem jeziku.

Časopisi za djecu

Dječja književnost kod Hrvata razvija se u drugoj polovici 19. stoljeća. U ovu književnost spadaju i dječji časopisi koji se najprije javljaju kao časopisi za djecu. U tim se časopisima objavljuju prilozi koje odrasli pišu za dječji uzrast ili su to djela pisana za odrasle ali su pristupčna mladima.

S vremenom nastaju i časopisi u kojima se objavljuju dječji radovi. To bi bili učenički listovi kakve danas izdaju mnoge škole. Ovi listovi imaju veću odgojnu od literarne vrijednosti.

Časopisi za djecu ili one koje navodimo u prvoj grupi pokretali su uglavnom učitelji ili svećenici. Prvi časopisi za djecu u Hrvatskoj "Smilje" i "Bršljan" pojavili su se u Zagrebu 1873. godine.

MLADI ISTRANIN. List za mladi svijet

U Istri je 1906. g. u Malom Lošnju izašao prvi broj lista za mladi svijet "Mladi Istran". List ovdje izlazi tri godine, a pokrenuo ga je i uređivao **Josip A. Kraljić**, nadučitelj škole Družbe Sv. Ćirila i Metoda. Spomenimo da je prvo učiteljsko mjesto Kraljića bilo u Sovinjaku, općina Buzet. Kraljić je dječji pjesnik, a potpisuje se kao i Dubo Raskrižar.

Od 1909. godine časopis nastavlja s izlaženjem u Opatiji i naziva se Mladi Istranin, slijedećih pet godina (do 1914.), časopis izlazi pod imenom Mladi Hrvat, a uređuju ga Viktor Car Emin i Rikard Katalinić Jeretov.